

Tanpınar'ı unutmak...

HASAN BÜLENT
KAHRAMAN

Birkaç gün önceki ölüm yıldönümünde de 'yeterince' anılmayan Tanpınar'ı artık kimseler okumuyor; kitapları bulunmuyor. Buna

üzülmüyorum; aksine, seviniyorum.

Kültürü bir yaşama biçimi olarak gören ve yazdığı her cümleyi bu gerçeğin içinden, yitirilmiş bir dilin ve 'sentaks'ın ağdasıyla kuran, 'öğrenmek' için değil, bir düşünce savruluşunun ve bir 'iç' keşfinin hırçın inadını doyurmak için okunması gereken Tanpınar'ı kim okuyacak ve niçin?..

'İnkırazın' içindeki toplumun altbilincini, belleğini, duyarlılığının kökenlerini çözümlemek istiyordu. Bir edebiyatçı olarak bunu kurmanın yolu, şiirinde, roman ve öyküsünde, hepsi de hiçliği vurgulayan, su, ışık, aydınlık, ayna, gece, sis, yitirilmiş mutluluk mevsimi yaz, bahçeler, gül ve nihayet rüya gibi varlığın imgelerine sığınmaktı. Edebiyat tarihçisi olarak Osmanlı - Türk edebiyatını, sanatçıların iç dünyalarında konaklayan bir kültür bireşiminin içinden okuyor ve çözümlüyordu: Edebiyat değil, kültür tarihi yazıyordu. Resmin, müziğin, mimarinin, şehirlerin kesiştiği yerde yitirilmiş zamanın boşluğunu doldurmak değil yalnızca somutlaştırmak isteyense kültür adamı Tanpınar'dı.

Hep bir 'ürperiş' olarak kaldı. Kültürel, toplumsal yitirişlerin sancısını, hocası Yahya Kemal hırsıyla bütünleştirdiği tarihselle; Nurullah Ataç, yenilikçi olmanın eskiye dönük öfkesiyle; Nâzım Hikmet, yepyeni bir dünya arayışının getirdiği gür sesle; Necip Fazıl 'teatral' bir tevekkülle aşmıştır. Onlar varlığa ve somut olana yönelmişlerdir.

Oysa, Tanpınar varlıktan çok hiçlik ya da yoklukla ilgiliydi. Yitik zaman onun için 'geçmiş' ya da 'yitirilmiş şeyler' değildi. Bir varlığın içindeki yokluktu. Bu yüzden de bilinci bırakır belleğe döner. Hatta delilik bile bir yokoluşun varlıktaki durumu olarak ilgisini çeker.

Bu nedenle yokluk onda bir 'tiyatro'ya dönüşmedi, bir içe kapanışla bütünleşti. Kültürün dışında, bu içe kapanışı yalnızlıkta somutlaştırdı.

Kültüre ulaşmanın tek yolu ve ulaştığında çaresizlikle sarıldığı yalnızlık... Bu ikisinin sarmalı Tanpınar'ın trajedisini koydu ortaya: O, Türk edebiyatının en büyük mağlubuydu. Ya da tersinden söyleyelim, kültürün ördüğü ve belirlediği bir dünya arayışındaki mağlupların en duyarlı sesiydi.

Yalnızca o imgeler yığınının simgesel anlamı değildir bunu gösteren. Kendisi de iyice geç vakitlerinde yazar: "Müdhiş bir yıkılış içindeyim" der ve acımasızca ekler: "kendi harabemde oturuyorum." Aynı damardan geldiklerini varsayan, bunu kendilerine bile fısıldamaktan çekinen kimi insanları yaşamları boyunca ürkütmüş sırrını bir suç itirafı gibi açıklar: "Belki bir şeyler yaptım fakat tam istediğimi değil." Gereğesi biraz çaresizlik, epeyce kırgınlık, yüklüdür; ama görkemlidir de: "Benim istediğim insanın ötesiydi..."

Tanpınar işte burada kazanıyor, burada yitiriyordu. Çünkü, kültür, yalnızlık, insanın ötesindeki arayışlar aslında onu bambaşka bir noktaya çekiyordu: Aşk! Aşk, zamansızlığın, sonsuzluğun, asla bir öznenin somutluğuyla sınırlanamayacak sürekli bir duyuşun adıydı. İnsan onu bir başkasıyla değil ancak kendi içinde, kendisiyle yaşayabilirdi. Çünkü, aşk, bir imge, bir sanrıydı. Katılaştığı tek yer, ebedi bir yokluğun içinde elde edilmiş şeylerin verdiği aşilamaz doyumdu. Yoksa şunları yazabilir miydi: "Evide yalnızım, sadece otomobil sesleri duyuyorum. Balkondan başımı çıkararak denizi göreceğim. Yalnız benim ve bütün dünyam benden uzakta ve içimde. Ah bunu göstermek imkânı yok. Kim anlar şu andaki boşluğu ve doluluğu."

Tanpınar, kendisini ancak kendisi anlayantardandı ve onu da ancak, dünyalarını, başkasını gereksinmeden kendi içlerinde taşıyanlar tanıyabilirler. Sorun, sayılarının gitgide azalmasındadır!..